Emro Science and Education
International open-access scientific journal
Journal homepage: https://journal.emro.uz
OPEN ACCESS

CONFERENCE PAPER OPEN ACCESS

Vol. 2 No. 1 (2025) · “Raqamli iqtisodiyot sharoitida hududlarni ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirish va yuqori i... DOI: 10.5281/zenodo.24317799

chakana savdo faoliyatini rivojlantirishning moslashuvchan kombinatsiyasi; 3) tijorat banki faoliyati samaradorligiga ta’sir etuvchi tashqi omillar to‘g‘risidagi axborotni to‘plash va tahlil qilish tizimini tashkil etish nuqtai nazaridan zamonaviy innovatsion bank texnologiyalarini joriy etish; 4) banklar ustidan nazorat va nazoratni takomillashtirish; 5) sog‘lom raqobatni rivojlantirish, bank bozori kontsentratsiyasini kamaytirish.

Yuqorida taklif qilingan chora-tadbirlarni O‘zbekiston Respublikasi bank tizimini o‘zgartirish yo‘li deb hisoblash mumkin. Tijorat banklari dolzarb muammolarni hal etish va qator innovatsion o‘zgarishlarni amalga oshirish orqali barqaror raqobatbardoshlik ko‘rsatkichlariga tayanib, kelajakda xalqaro maydonga faol chiqish imkoniyatlarini ko‘rib chiqish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Adabiyotlar ro‘yxati

1. Указ Президента Республики Узбекистан «О стратегии реформирования банковской системы Республики Узбекистан на 2020-2025 года» от 12 мая 2020 года № ПФ-5992. https://lex.uz/docs/4811025
2. Указ Президента Республики Узбекистан О стратегии развития нового Узбекистана на 2022 — 2026 годы, от 28.01.2022 г. № УП-60 https://lex.uz/ru/docs/5841077
3. Негров В.П., Радюкова Я.Ю. Понятие, сущность и особенности банковской конкуренции// Социально-экономические явления и процессы. 2015. №4. URL: https://cyberleninka.ru/article/n/ponyatie-suschnost-i-osobennostibankovskoy-konkurentsii
4. Киселѐва К.П. Факторы конкурентоспособности коммерческого банка// Наука, техника и образование. 2016. №7 (25). URL: https://cyberleninka.ru/article/n/faktory-konkurentosposobnosti-kommercheskogobanka

O’ZBEKISTON IQTISODIYOTIDA INFLATSIYANING SABABLARI VA UNGA QARSHI KURASH CHORALARINING SAMARADORLIGI

Saidakbarova Madinaxon Anisbekovna
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Andijon fakulteti O’qituvchisi.
Joylovova Marjona Abdunazar qizi
Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti
Andijon fakulteti “Buxgalteriya hisobi va audit”

Published: 24.05.2025
Cite this article: Saidakbarova Madinaxon Anisbekovna, Joylovova Marjona Abdunazar qizi (2025). O’zbekiston iqtisodiyotida inflatsiyaning sabablari va unga qarshi kurash choralarining samaradorligi. Emro Science and Education, 2(1). https://doi.org/10.5281/zenodo.24317799
© 2025 The Author(s). Published by Emro Science and Education. This is an open access article.

yo’nalishi 2-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya jarayonining mohiyati, asosiy sabablari hamda unga qarshi kurashishda qo‘llanilayotgan iqtisodiy siyosat choralarining samaradorligi tahlil qilinadi. Maqolada inflyatsiya nazariyasi, xususan, talab va taklif inflyatsiyasi, pul massasining o‘sishi bilan inflyatsiya o‘rtasidagi bog‘liqlik nazariy jihatdan yoritilgan. So‘nggi yillardagi statistik ma’lumotlar asosida O‘zbekistonda inflyatsiya darajasi va uning shakllanishiga ta’sir qiluvchi omillar o‘rganilgan. Shuningdek, Markaziy bank va hukumat tomonidan olib borilayotgan pul-kredit va fiskal siyosat choralarining samaradorligi tahlil qilinib, inflyatsiyani jilovlash bo‘yicha tegishli takliflar ilgari surilgan. Tadqiqot natijalari O‘zbekiston iqtisodiyotida barqaror narxlar muhitini yaratish yo‘lida zarur bo‘lgan institutsional islohotlarni shakllantirishga xizmat qilishi mumkin.

Kalit so‘zlar: Inflyatsiya, talab inflyatsiyasi, taklif inflyatsiyasi, pul massasi, monetar siyosat, fiskal siyosat, Markaziy bank, narxlar barqarorligi, iqtisodiy o‘sish, inflyatsion targetlash, valyuta kursi, iste’mol narxlari indeksi, ishlab chiqarish xarajatlari, makroiqtisodiy barqarorlik, import, eksport, kredit bozori, foiz stavkalari, iqtisodiy siyosat, institutsional islohotlar.

Аннотация: В данной статье рассматривается сущность инфляционных процессов в экономике Узбекистана, основные причины инфляции, а также эффективность проводимых экономических мер по борьбе с ней. В работе раскрываются теоретические основы инфляции, в частности, инфляции спроса и предложения, а также взаимосвязь между ростом денежной массы и инфляцией. На основе статистических данных последних лет проанализирован уровень инфляции в Узбекистане и факторы, влияющие на его формирование. Кроме того, оценивается эффективность мер монетарной и фискальной политики, проводимой Центральным банком и правительством. В завершение предлагаются рекомендации по стабилизации инфляции, которые могут способствовать формированию устойчивой ценовой среды в экономике страны.

Ключевые слова: Инфляция, инфляция спроса, инфляция издержек, денежная масса, монетарная политика, фискальная политика, Центральный банк, стабильность цен, экономический рост, инфляционное таргетирование, валютный курс, индекс потребительских цен, производственные издержки, макроэкономическая стабильность, импорт, экспорт, кредитный рынок, процентные ставки, экономическая политика, институциональные реформы.

Annotation: This article examines the nature of inflationary processes in the economy of Uzbekistan, the main causes of inflation, and the effectiveness of the economic policy measures implemented to combat it. The study outlines the theoretical aspects of inflation, particularly demand-pull and cost-push inflation, as well as the relationship between money supply growth and inflation. Based on recent statistical data, the article analyzes the inflation rate in Uzbekistan and the key factors influencing its dynamics. Furthermore, the effectiveness of the monetary and fiscal policy measures undertaken by the Central Bank and the government is evaluated. The study concludes with recommendations aimed at controlling inflation and fostering a stable price environment in the national economy.

Keywords: Inflation, demand-pull inflation, cost-push inflation, money supply, monetary policy, fiscal policy, Central Bank, price stability, economic growth, inflation targeting, exchange rate, consumer price index, production costs, macroeconomic stability, imports, exports, credit market, interest rates, economic policy, institutional reforms.

So‘nggi yillarda O‘zbekiston iqtisodiyoti jadal o‘zgarishlar va islohotlar bosqichiga kirgan bo‘lib, bu jarayon iqtisodiy ko‘rsatkichlarga, xususan, narxlar darajasining barqarorligiga sezilarli ta’sir ko‘rsatmoqda. Inflyatsiya – iqtisodiyotdagi muhim va dolzarb muammolardan biri sifatida aholi turmush darajasi, biznes faolligi, investitsion muhit va makroiqtisodiy barqarorlikka bevosita ta’sir etadi. Narxlar darajasining barqaror emasligi inflyatsion kutilmalarning kuchayishiga, iste’mol va investitsiya qarorlarining ishonchsizligiga olib keladi.O‘zbekistonda inflyatsiya darajasining nisbatan yuqoriligi bir qator ichki va tashqi omillar bilan bog‘liq. Pul massasining ko‘payishi, importga bog‘liqlik, energetika narxlarining o‘zgarishi, fiskal xarajatlarning kengayishi hamda milliy valyutaning qadrsizlanishi bu jarayonga ta’sir etuvchi asosiy omillar sirasiga kiradi. Shu bilan birga, hukumat va Markaziy bank tomonidan olib borilayotgan pul-kredit siyosati, inflyatsion targetlash tizimiga o‘tish bo‘yicha tashabbuslar narxlar barqarorligini ta’minlashda muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Inflyatsiya iqtisodiyotda tovar va xizmatlar narxlarining umumiy darajada doimiy o‘sishi sifatida ta’riflanadi. Bu holat pul birligining qiymatini pasaytiradi va aholining real daromadiga salbiy ta’sir ko‘rsatadi. Inflyatsiya — ko‘p omilli jarayon bo‘lib, u iqtisodiyotning turli sohalaridagi nomutanosibliklar natijasida yuzaga keladi. Ushbu bo‘limda inflyatsiyaning nazariy asoslari, uning turlari va sabablari yoritiladi..Inflyatsiya turlari quyidagilardan iborat:

✓ Talab inflyatsiyasi (Demand-pull inflation) – bozor iqtisodiyotida umumiy talabning taklifdan ortib ketishi natijasida yuzaga keladi. Bu holatda iqtisodiyotdagi yuqori iste’mol, investitsiya va davlat xarajatlari inflyatsiyani qo‘zg‘atadi.
✓ Taklif inflyatsiyasi (Cost-push inflation) – ishlab chiqarish xarajatlarining, xususan, xomashyo, yoqilg‘i va ishchi kuchi narxining oshishi natijasida vujudga keladi.
✓ Import qilinadigan inflyatsiya (Imported inflation) – tashqi bozorlarda narxlar ko‘tarilishi yoki milliy valyutaning qadrsizlanishi tufayli import qilinadigan tovar va xizmatlar narxining oshishidir.
✓ Kutilgan inflyatsiya (Expected inflation) – aholining kelajakdagi narxlar o‘sishi bo‘yicha kutishlari ortidan yuzaga keladigan inflyatsiyadir. Bu holat iqtisodiy subyektlarning qarorlariga bevosita ta’sir qiladi.
Inflatsiya sabablari quyidagi turlarga bo’linadi:
➢ Monetar sabablari – Milton Fridman inflyatsiyani “doimo va har yerda pul hodisasi” deb atagan. Unga ko‘ra, inflyatsiya pul massasining haddan tashqari ko‘payishi bilan bog‘liq.
➢ Nomonetar sabablari – ishlab chiqarish quvvatlarining yetarli emasligi, logistika zanjirlaridagi uzilishlar, tarif va soliq siyosati o‘zgarishlari inflyatsiyani keltirib chiqarishi mumkin.
➢ Psixologik omillar – inflyatsion kutilmalar aholining iste’mol va tejashga oid xatti-harakatlarini o‘zgartirib, inflyatsiyaning davomiyligiga sabab bo‘ladi.
O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya, ayniqsa, so‘nggi yillarda jiddiy muammolardan biriga aylangan. Inflyatsiyaning o‘sishi nafaqat aholi turmush darajasini, balki iqtisodiy barqarorlikni ham xavf ostiga qo‘ymoqda. Ushbu bo‘limda O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya darajasi va uning shakllanishiga ta’sir etuvchi asosiy omillar tahlil qilinadi.O‘zbekistonda inflyatsiya ko‘rsatkichlari so‘nggi yillarda o‘zgarib turibdi. Markaziy bank va Davlat statistika qo‘mitasining rasmiy ma’lumotlariga ko‘ra, inflyatsiya darajasi 2020-2024 yillar davomida o‘rtacha 10-12% atrofida bo‘lib, 2023 yilda 12,5%ni tashkil etgan. Ushbu inflyatsion bosimning asosiy sabablari quyidagilardir:
✓ Pul massasining o‘sishi: Markaziy bankning pul-kredit siyosati va monetar strategiyalari, ayniqsa, iqtisodiyotga pul kiritishning ortishi inflyatsiyani qo‘zg‘atadi. Markaziy bank tomonidan cheklovlar qo‘yilganiga qaramay, pul massasining o‘sishi inflyatsiyaning kuchayishiga olib kelgan.
✓ Energetika narxlarining oshishi: O‘zbekistonda energetika sektori, xususan, gaz va elektr energiyasi narxlarining oshishi inflyatsion bosimni kuchaytirgan. Bu, o‘z navbatida, ishlab chiqarish xarajatlari va transport narxlarining oshishiga olib keldi.

O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya darajasining oshishiga bir qator ichki va tashqi omillar ta’sir ko‘rsatmoqda:

➢ Ichki talabning o‘sishi: 2018 yildan boshlab ichki talabning kuchayishi, ayniqsa, iste’mol xarajatlari va davlat xarajatlarining ortishi inflyatsiya darajasining oshishiga olib keldi. Mamlakatda o‘rta sinfning o‘sishi, iste’mol va kreditlarga bo‘lgan talabning ortishi inflyatsiyaning rivojlanishiga sabab bo‘lgan.

➢ Valyuta kursining o‘zgarishi: 2017-yildan boshlab, O‘zbekiston so‘mi kursining liberallashuvi inflyatsiya darajasiga ta’sir ko‘rsatdi. So‘mning qadrsizlanishi import tovarlarining narxini oshiradi va shu orqali inflyatsion bosimni kuchaytiradi.

➢ Xalqaro narxlar: O‘zbekistonda oziq-ovqat va xomashyo importi hamda global bozorlarda narxlar o‘sishi inflyatsiya darajasiga bevosita ta’sir ko‘rsatmoqda. Masalan, neft va gaz narxlarining oshishi transport va energiya sektorida narxlarning ko‘tarilishiga olib keldi.

Inflyatsiyaning turli sanoat va sektorlarga ta’siri ham o‘zgarib turadi. O‘zbekistonda inflyatsiya darajasi:

- Oziq-ovqat sanoati: Oziq-ovqat mahsulotlari, ayniqsa, bug‘doy, guruch, kartoshka va go‘sht narxlarining oshishi aholining eng ko‘p xarajat qiladigan tovarlari bo‘lib, inflyatsiya bosimini kuchaytiradi.
- Energetika sektori: Yoqilg‘i va gaz narxlarining o‘zgarishi ishlab chiqarish xarajatlarini oshiradi, bu esa barcha tarmoqlarni qamrab olgan inflyatsion jarayonni kuchaytiradi.
- Qurilish sektori: Qurilish materiallari va uy-joy bozoridagi narxlar o‘zgarishi, ayniqsa, sement, temir, beton va boshqalar narxining oshishi inflyatsion bosimni kuchaytiradi.

Inflyatsiyaning ijtimoiy ta’siri, ayniqsa, aholi turmush darajasiga bevosita ta’sir qiladi. Yuqori inflyatsiya darajasi: Real ish haqining kamayishiga olib keladi, bu esa odamlarning xarid qobiliyatini pasaytiradi. Kambag‘allik darajasini oshiradi, chunki past daromadli oilalar narxlarning o‘sishiga nisbatan ko‘proq ta’sirlanadi. Aholining inflyatsiyaga qarshi kutilmalarini kuchaytiradi, bu esa kelajakdagi iqtisodiy o‘sish sur’atlarini pasaytiradi va iste’mol va investitsiya qarorlariga salbiy ta’sir ko‘rsatadi.Shu bilan birga, inflyatsiyaning o‘zgarishi bilan bog‘liq bo‘lgan narxlar barqarorligiga bo‘lgan ehtiyojni ta’minlashda Markaziy bankning strategik qarorlari va hukumatning fiskal siyosatining ahamiyati kuchayib bormoqda.

Inflyatsiyani jilovlash har qanday davlat iqtisodiy siyosatining asosiy ustuvor yo‘nalishlaridan biridir. O‘zbekiston hukumati va Markaziy banki tomonidan olib borilgan islohotlar va chora-tadbirlar inflyatsiyani nazorat qilishga qaratilgan bo‘lib, bu

borada muayyan natijalarga erishilgan. Biroq hali ham hal qilinishi lozim bo‘lgan muammolar mavjud. Quyida inflyatsiyani kamaytirish bo‘yicha olib borilgan choralar, ularning samaradorligi hamda istiqbolli yechimlar ko‘rib chiqiladi.

1. Inflyatsion targetlash tizimiga o‘tish: 2020-yildan boshlab O‘zbekiston Markaziy banki inflyatsion targetlash siyosatini joriy etishga kirishdi. Bu tizimda asosiy e’tibor narxlar barqarorligini ta’minlashga qaratiladi. Raqamli maqsadlar belgilangan bo‘lsa-da, amalda inflyatsiya darajasini pasaytirish sekin kechmoqda.

2. Pul-kredit siyosatining qat’iylashtirilish: Asosiy foiz stavkasining oshirilishi orqali ichki talabni susaytirish maqsad qilingan. Biroq bu chora iqtisodiy faollik va kreditlash hajmiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda.

3. Narx nazorati va subsidiyalar: Energetika va oziq-ovqat sohalarida narxlarni vaqtincha tartibga solish choralari qo‘llanilgan. Biroq bu chora qisqa muddatli bo‘lib, uzoq muddatda bozordagi disbalansni kuchaytirishi mumkin.

4. Valyuta kursining bosqichma-bosqich erkinlashtirilishi: Erkin konvertatsiyaga o‘tish eksport-import muvozanatini ta’minlashga yordam beradi, biroq bu ham import narxlarining oshishiga olib kelmoqda.

Xulosa: O‘zbekiston iqtisodiyotida inflyatsiya darajasi barqaror rivojlanishga jiddiy tahdid soluvchi omillardan biridir. Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, inflyatsiya ko‘rsatkichlariga ichki talabning ortishi, importga bog‘liqlik, valyuta kursining o‘zgarishi va narxlar barqarorligining zaifligi salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Hukumat tomonidan olib borilgan pul-kredit va fiskal siyosat muayyan ijobiy natijalar bergan bo‘lsa-da, inflyatsiyani izchil nazoratga olish uchun ishlab chiqarishni rivojlantirish, energetika samaradorligini oshirish va inflyatsion kutilmalarni boshqarish bo‘yicha chora-tadbirlarni kuchaytirish zarur.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. B.T.Salimov, M.S.Yusupov ,,Mikroiqtisodiyot’’ darslik.Toshkent (2021y).

2. E.I.Ergashev, N.S.Kasimova, U.K.Muxtorova, G.X.Nazarova, M.E.Jabborov ,,Makroiqtisodiyot’’ o’quv qo’llanma.Toshkent (2018y).

3. www.stat.uz –O’zbekiston Respublikasi Davlat Statistika Qo’mitasi veb sayti.

4.www.wordbank.org-Jahon banki ma’lumotlari.

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA HUDUDLARNI IJTIMOIY-IQTISODIY RIVOJLANTIRISH.

Xolmatova Nodiraxon Quddusovna

TDIU Andijon fakulteti katta o’qituvchisi